

Mei he ako-si'i' ki he ako ma'olungá: Ko e sitepu lahi hono hokó

Ko e mahino kiate koe 'a e ngāue fakaako ho'ó tamá

'I he Year 7, 'e fakafe'iloaki ai ki ho'ó tamá 'a e ngaahi lesoni ne te'eki ai ke nau a'usia kimu'a, mo e ngaahi lesoni kehe 'e ala kehe 'enau founa ngāue mo fakamamafa ki ai' mei he'enu ako 'i he ako-si'i'.

'E fiema'u foki ke nau tau'atana ange mo falala kiate kinautolu pē 'o lahi ange ia 'i he ako-si'i'.

Koe'uhi ke nau 'atā ki he School Certificate (setifiketi 'oku ma'u 'i ha lava lelei hono fakakakato 'o e ngaahi fiema'u ki he koosi ta'u fakaako 7-10) 'i he ngata'anga 'a e Year 10, kuopau ke ako 'e he fānauakó 'a e ngaahi lesoni ko'eni' mei he Year 7:

- 'Ingilisi
- fika
- saienisi
- siokalafi
- hisitolia
- ngaahi lea
- tekinolosia
- ngaahi 'aati 'oku sio ki ai
- musika

- fakalalakaka fakafo'ituitui, mo'ui lelei mo e fakamalohisino (PDHPE)

'E toe ala lava 'e he fānauako 'i he Year 7-10 ke nau fili mei ha ngaahi lesoni fili. Ko e fakatātā 'o e ngaahi lesoni 'oku lahi taha hono fa'a 'oatu 'i he Years 9 and 10 ko e:

- ako fekau'aki mo e kau 'Apolisinoló
- tekinolosia fakangoue
- komeesi
- faiva
- tisaini mo e tekonolosia
- tulama
- tekinolosia me'a-tokoni
- tekinolosia kalāfiki
- tekinolosia faka-ngaue
- tekinolosia ki he tanaki/tufaki fakamatala mo e polokalama komiuta

- tekinolosia ki he ngaahi me'a 'o tahi' mo e vai'

- musika
- faitā mo e mītia
- ako ki he fakamalohi sinó mo e sipoti'
- tekinolosia 'oe tupenu mo e lalanga
- ngaahi 'aati ke mamata ki ai
- tisaini 'oku mamata ki ai
- ako ki he ngaue
- Fili mei he ngaahi lea 'e 17

Ko e ngaahi lesoni fili 'oku 'oatu 'i ho ako ma'olunga 'a e pule'angá 'e fakafalala ia 'i he tokolahi 'o e fānauako 'oku nau manako 'i ha lesoni pau pea mo e 'ilo taukei 'oku ma'u 'i he 'apiakó. Kapau 'oku ma'u 'e ho'ó tamá ha talenti pau pe ha 'ēlia 'oku manako ai, te ke ala fiema'u ke toe vakai ki ha taha 'o 'etau ngaahi ako ma'olunga makehé.

Ngaahi ngāue kehe 'i 'apiakó

Ko e ni'íhi 'o e ngaahi ngāue kehe 'oku 'oatu 'e he ngaahi 'apiakó ke pou pou ki he fakalalaka fakatautaha mo faka-sōsiale 'a e fānauako takitaha 'oku kau ai 'a e:

- pou pou fakato'u mo e ngāue fakalelei fakato'u
- kau fakahinohino ki he fānauakó
- ngaahi polokalama ki he kau taleniti'ia mo mohu tufakangá
- ngaahi polokalama foaki pale mo e faka'ilonga
- ako ki he faito'o kona tapú mo e mo'ui lelei'
- ako ki he fakafepaki'i 'o e lau-lanú
- ako ki he ngaohi-kovia 'i 'api' mo e malu' e fānau
- ngaahi polokalama ki he faka'ehi'ehi mei he fai-hiá
- ngaahi polokalama ki he mo'ui lelei'
- ngaahi polokalama ki he liliu 'i he Year 6-7
- ako ki he fatongia taki 'i he fānauakó
- ngaahi kōsilio fakafofonga 'a e fānauakó
- Ngaahi 'apitanga mo e ngaahi 'eva

Houmueká

'E anga maheni hono seti e houmueka ho'ó tamá 'i he 'aho ako taki taha pea 'i he 'enau hikihiki hake ki he ngaahi ta'u ki 'olungá, 'e lahiange 'enau houmueká mo e fiema'u ke nau akó. 'Oku toe ngāue 'aki 'e he houmueká 'a e ngāue na'e fai 'i he kalasi' pea 'oku tokoni ia ki hono langa hake 'a e ngaahi poto hangē ko e fekumi' mo e tokanga'i 'o e taimi'. 'Oku toe tokoni foki ki hono tanupou 'o e anga ki he akó, tauhi 'o e tokangá mo e mapule'i lelei kitá.

Te ke lava 'o tokoni ki ho'ó tamá 'aki ha'ó:

- mahu'inga'ia 'i he 'enau houmueká
- pou pou 'i kinautolu 'i hano vahe'i ha taimi ki he houmueká 'i he aho taki taha
- 'ai ha feitu'u pau ki he houmueká mo e akó kapau 'oku malava
- tokoni 'i e kau faiakó ke tokanga'i e houmueká 'aki ha fakamo'oni hingoa ki he ngāue kuo kakató kapau 'oku fiema'u, pea 'ilo' foki 'a e lahi 'o e houmueka kuo seti'
- fetu'utaki mo e kau faiakó 'i ha fa'ahinga hoha'a fekau'aki mo e natula 'o e houmueká pe ko e founa ngāue ho'ó tamá ki he houmueká
- faka'ai'ai ho'ó tamá ke lautohi mo mahu'inga'ia 'i he ngaahi me'a 'oku hokó
- fakahā ki he 'apiakó ha fa'ahinga tūkunga 'i 'api pe ko ha ngaahi ngāue fakalahi ki he silapá 'oku ngali fiema'u ke fakakaukau 'i he taimi 'oku seti pe maaka ai 'a e houmueká

'Oku fa'u 'e he 'apiako taki taha, 'i he'ene fetalanoa'aki mo e ngaahi mātu'á mo e kau tauhi', 'e ne founa ngāue ki he houmueká. Te ke lava 'o ma'u ha tatau mei ho 'apiakó.

Ngaahi lipooti fakalalaka

Te ke ma'u ha lipooti tohi 'ikai si'i hifo he tu'o-ua 'i he ta'u, fekau'aki mo e fakalalaka ho'ó tamá – meimei 'i he 'osi 'a e teemi 2 mo e 4. 'E fakatou fiefia 'a e Puleakó mo e kau faiakó ke talanoa mo koe fekau'aki mo e fakalalaka ho'ó tamá.

'Oku lahi e ngaahi 'apiako 'oku nau fakahoko e ngaahi fakataha 'a e mātu'á/faiakó (fa'a fai 'i he po'uli) ke 'oatu ai ki he ngaahi mātu'á 'a e faingamālie ke fetalanoa'aki ki he fakalalaka 'enau tamá mo e faiako taki taha 'enau tamá. Ko e lahi taha 'o e ngaahi ako mā'olungá 'oku nau faka'ai'ai e ngaahi mātu'á ke nau 'a'ahi pe telefoni ki he 'apiakó 'i ha fa'ahinga taimi pe kapau 'oku nau fie talanoa ki ha fa'ahinga hoha'a pe fakakaukau 'oku nau ma'u fekau'aki mo e fakalalaka 'enau tamá.

Kapau 'oku fiema'u, te ke lava 'o kole ha taha fakatonulea ke 'i he ngaahi fakataha 'a e mātu'á/faiakó pea kapau 'oku malava, 'e alea'ia 'e he 'apiakó.

Ngaue Fakatonulea Telefoni'

Kapau 'oku ke fiema'u ha taha fakatonulea ke tokoni'i koe ke fetu'utaki ki ho'ó Puleakó, kātaki 'o tā ki he Ngaue Fakatonulea Telefoni' 'i he fika telefoni 131 450 'o kole ki ha taha fakatonulea 'i he lea faka-Tonga. 'E tā leva 'a e tokotaha fakatonulea ki he Puleakó pea 'e tali 'i he laini' ke tokoni'i koe 'i ho'ó talanoá. 'E 'ikai 'eke totongi atu koe ki he ngāue ni.

© May 2006
NSW Department of Education and Training

GPO Box 33
Sydney NSW 2001
T 9561 8000
www.det.nsw.edu.au
NSW Public Schools - Leading the way
Ngaahi 'Apiako Pule'anga NSW – Takimu'a 'i he halá

Ma'u fakalahi

Ki ha toe fakamatala, talanoa ki he puleako ho 'apiakó, fetu'utaki ki ho 'ofisi fakavahé pe 'alu ki he www.schools.nsw.edu.au

Ki he ngaahi fakamatala kuo 'osi liliu, 'alu ki he www.det.nsw.edu.au/language-support